

Sosyalleşme Yanılsaması: Dijital Kalabalıklar İçinde Yalnızlaşan Bireyler¹

Arş. Gör. Ayşegül Elif ÇAYCI

İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi
aekaragulle@ticaret.edu.tr

Arş. Gör. Berk ÇAYCI

İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi
bcayci@ticaret.edu.tr

Özet

Dijital çağ olarak adlandırılan yeni dönemde, bireyin yeni sosyalleşme mekanları Facebook, Instagram, Twitter, Snapchat gibi sosyal medya platformlarıyla WhatsApp gibi yeni iletişim kanallarıdır. Bu platformlar mobil iletişim araçlarıyla zaman ve mekandan bağımsız bir şekilde kullanıldıklarında bireyin sanal ortamlarda kendisini ifade etmesini ve sosyalleşmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak tüm iletişimsel faaliyetlerin mobil iletişim araçları ve sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilmesi, yabancılaşma, toplumsal izolasyon ve yalnızlaşma gibi bireyin ruh halini ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyen bir dizi psikolojik ve sosyolojik durumla karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır. Bu durum hızla gelişmekte

¹ Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, “2211A Doktora Bursu” ile destek sağlayan TUBİTAK’a teşekkür ederiz.

olan disiplinlerarası çalışmalarında odak noktası haline gelmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı: tüm iletişimsel faaliyetlerin ve beşer ilişkilerin mobil iletişim araçları, sosyal medya platformları aracılığıyla gerçekleştirildiğinde ortaya çıkan soosyal izolasyon ve yalnızlaşma durumlarını ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında, öncelikli olarak sosyal medya platformlarının kullanıcıları büyük ölçüde kendine, çevresine ve topluma karşı yabancılaştırdığı, bu nedenle gerçek ilişkiler kurma noktasında sorun yaşadıkları savunulmaktadır. Bu noktada sosyal ilişkilerin önemi ve sosyal sermaye kavramı detaylı bir biçimde, farklı görüşler perspektifinde incelenmektedir. Her konuda olduğu gibi, sosyal medya da hangi maksatla kullanılırsa o amaca hizmet etmektedir. Sosyal medya platformları, zaman ve mekan birliğini ortadan kaldırarak uzakları yakın hale getime, herhangi bir organizasyona dahil olma, bir etkinlikte yer alma gibi fırsatlar sunmaktadır. Diğer taraftan her konuda olduğu gibi, sosyal medya kullanımının da aşırı hale gelmesi, sosyal medya bağımlılığı, bireyin yakın çevresindekilerle iletişim kurmak yerine sosyal mecralar üzerinden iletişime geçmesi gibi durumlara sebebiyet vermektedir. Bu durumda bireyin yakın çevresinden uzaklaşması, interaktif ve duygusal unsurlar içermeyen sosyal temasların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Gerçek ortamda kurulan yüz yüze iletişim insanda tatmin duygusu sağlarken; sanal ortamda kurulan iletişim biçimleri doğal olmayan, fazla sayıda insanla iletişim kurulmasına rağmen, bireyin gerçek sosyalleşme ihtiyaçlarına karşılık verememektedir. Bu da yalnızlaşma, asosyalleşme, hayata ve kendine yabancılaşma gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Sosyal Sermaye, Sosyal İzolasyon, Yalnızlaşma

Giriş

Dijitalleşmenin gündelik hayatın tüm alanlarına sirayet etmesinin neticesinde, kaçınılmaz olarak konvansiyonel iletişim araçlarının yerini dijital medyanın aldığı görülmektedir. Teknoloji ve sosyal medya ile; selfie (özçekim), caps, wiki, troll, emoji, bitcoin, dokunmatik ekran, touchless, siber güvenlik, dijital arınma, vaguebooker (ilgi hastası), influencer, fenomen, blogger, stalk gibi hem dilimize, hem gündelik yaşantımıza, hem de kültürümüze “yabancı” birçok kelimenin yaşantımıza girmesine sebep olmuştur. Dijital medyanın, gündelik yaşantımızda meydana getirdiği değişim ve dönüşümden, sosyal ilişkilerimiz ve psikoloji dünya-

mız da nasibini almaktadır. Bu yeni dünya düzeninin sosyal hayatta meydana getirdiklerini, avantajları ve dezavantajlarıyla çeşitli açılardan ele alınabilir; ancak bu çalışma kapsamında sosyal medya özelinde, bireylerde meydana getirdiği sosyal izolasyon ve yalnızlaşma durumu ele alınmaktadır.

Toplumsal temaslar, bireylerin kişisel ve toplumsal refahı açısından son derece önemlidir. Sosyal temas, bireyin temel ihtiyaçlarından biri olmakla birlikte, toplumdaki bireylerin birbirleriyle entegrasyonu ve bağlantı kurması açısından gereklidir. Modern batı toplumlarında bireyselleşme ve sosyal parçalanma süreçleri nedeniyle, sosyal temaslar giderek artan bir baskı altına girmiştir. Bireyler arasındaki sosyal ilişkiler bağlamında ele alındığında, giderek sosyal ilişki kurmak ve onu korumak zorlaşmaktadır. Dolayısıyla, giderek daha fazla insan sosyal olarak izole olmakta, yalnızlık duyguları hissetmekte ya da toplumsal hayata karışma noktasında sıkıntı yaşamaktadır. Sosyal medya platformları, bu noktada sosyalleşmeyi kolaylaştırma noktasında, kullanıcılara zengin bir dünya sunmaktadır. Sosyal medya ortamlarında zaman-mekan birliğinin önemini yitirmesi, dünyanın bir ucuyla iletişim kurulmasına olanaklı hale getirme, bilgiye ulaşmayı kolaylaştırma, küreselleşme, kurulan sosyal ilişki ağının genişlemesi gibi avantajlar sunarken; bireyin sanal dünyayı gerçek hayatta kurulan ilişkilere tercih etmeye başlaması önemli sorunları beraberinde getirmektedir.

Çalışma kapsamında çeşitli teorik yaklaşımlar açısından sosyal izolasyon kavramı tanımlanırken; sosyal ilişkilerin önemi ve sosyal sermaye kavramları farklı bakış açılarıyla açıklanmaktadır. Sosyal medyadaki yoğun onaylanma ve kabul görme isteği, uzun vadede sosyal medya bağımlılığı ve bireyin kendi yaşamına yabancılaşması gibi sorunlara yol açmaktadır. Son günlerde takipçi sayısını arttırmaya yönelik sistemlerin popüler hale gelmesiyle, bu durum bireyde mutsuzluk ve değersizlik hissi yaratmaktadır. Sosyal medya ortamında binlerce takipçiye sahip olan ve binlerce beğeni alan kişi, gerçek hayata döndüğünde hayalkırıklığı yaşamaktadır. Bu durumda sosyal medya platformlarındaki sanal kalabalıkların, aslında yalnız kalabalıklar olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal İlişkilerin Önemi ve Dijital Sosyal İlişkiler

Sosyal ilişkiler, bireylerin bağımsız yaşama ve dolayısıyla kişisel refah düzeyine ulaşma konusunda önemli kaynaklardır. Sosyal ilişkiler, aynı zamanda toplumun temel bir unsurunu oluşturur ve topluluk içinde kaynaşma ve bağlanma için farklı yollar sunar. Bireysel ve toplumsal seviyede, toplumsal temasların önemi sosyal sermaye olarak adlandırılmaktadır. Sosyal sermaye kavramı, bireyler arasındaki kişisel ilişkiler, aile, örgütlenmenin toplumun işleyişinde sosyal ilişkilerin önemine işaret etmektedir. Sosyal ilişkiler, sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Kavram, literatürde Becker, Loury, Homans, Coleman ve Bourdieu gibi isimler tarafından farklı şekillerde tanımlanmakta ve kullanılmaktadır.

Sosyal sermaye, bireysel açıdan değerlendirildiğinde, bir insanın sahip olduğu toplam beşeri sermayenin önemli bir parçasıdır (Becker, 1964, s. 27). Bu durumda bireyin ait olduğu ve karşılıklılık kurallarının geçerli olduğu yakın sosyal ağlara işaret etmektedir. Bir topluluk açısından düşünüldüğünde, uzun süredir karşılıklı olarak birbirini tanıyan bireyler arasındaki ilişki akla gelmektedir. Bu durum, grup içinde geçerli olan ve o grubun üyeleri arasında işbirliği sağlayan bir dizi gayri resmi değer ve norma işaret etmektedir (Bourdieu, 1984, s. 40).

Putnam, kavramı daha genişletilmiş bir biçimde kullanmıştır. Sosyal sermayeyi, bir kültür veya toplumun bir özelliği olarak görür. Bu görüşe göre sosyal sermaye, vatandaşlara güven duygusu ve birlikte çalışmaya istekli olma noktasında etkili olmaktadır (Putnam, 1993, s. 70). Sosyal sermaye hakkında birçok farklı görüş olsa da, ortak noktaları ağların işbirliğine dayalı bağlantılar ve ortaklaşa eylemler gerçekleştirme açısından önemli olduğudur. Sosyal sermaye kavramına yönelik tanımların mutabakata vardıkları üç ana unsur vardır. Bunlar: bir grup ya da toplum içinde var olan güven, karşılıklılık ve ağlardır (Hortulanus, Machielse, & Meeuwesen, 2006, s. 20). Ancak bu bileşenler her teorisyen tarafından kabul görmemektedir. Çoğu teorisyen, uzun süredir var olan ilişkiler için karşılıklı güven duygusuna vurgu yapmaktadır. İnsanların birbirlerinde ve toplumun diğer bireylerinde olumlu etkiler yarattıklarının altını çizmektedirler. Genelleştirilmiş güven tutumları ve karşılıklılık normu burada merkezidir; çünkü karşılıklı güven olmaksızın düzgün bir sosyal etkileşimin ve işbir-

liğine dayalı ilişkilerin gerçekleşmesi zor olacaktır. Karşılıklı güven duygusu, demokratik bir toplum için hayati öneme sahiptir. Bu durumun ekonomi ve toplumdaki demokrasi üzerinde olumlu etkileri vardır (Fukuyama, 1995, s. 71). Coleman ve Bourdieu gibi teorisyenler, sosyal etkileşimin gerçekleştiği veya kurumsallaşmış ağlar söz konusu olduğunda karşılıklı güven konusuna vurgu yapmamaktadırlar. Daha çok farklı ağ türlerindeki sosyal etkileşimin, o ağın bir parçası olan bireyler ve gruplar açısından ortaya çıkan olumlu sonuçları ağırlıklı olarak vurgulamaktadırlar (Bourdieu, 1984, s. 38) (Coleman, 1988, s. 102).

Sosyal ilişkiler ve toplumun farklılaşması ile güçlü bir şekilde ilişkili olan bir diğer durum; bireyselleşme sürecidir. Modern toplumlarda bireyler, kendilerini geleneksel aile, toplum ve din gibi bağlardan kurtarmıştır. Bireyselleşme, bireysel seçme özgürlüğünün artmasını gerektirir. Ortak bir yaşam tarzında ifade edilen ortak kimlik, farklı yaşam tarzlarına yer açmaktadır (Giddens, *Modernity and Self-Identity: self and society in the late modern age.*, 1991, s. 128). Sosyal ilişkiler için önemli sonuçlar doğuran bir diğer gelişme, yirminci yüzyılda toplumun kapsamının genişlemesine yol açan küreselleşme sürecidir. Küreselleşme terimi, çoklu sosyal ilişkilerin gelişimi ve karşılıklı bağımlılıklarla; ulus-devlet anlayışının ötesinde modern dünya sistemini oluşturmaktadır. Yeni dünya, insanların birbirleriyle iletişim kurabildiği ve birbirlerine bağımlı hale geldikleri büyük bir sosyal sistem haline gelmiştir (Castells, 1996, s. 158).

Psikolojik ve sosyal sonuçlar açısından değerlendirildiğinde, geleneksel kurumların azalan önemi ve bireyciliğin yükselişi, toplumun karakterini değiştirmekte ve tüm alanlara nüfuz etmektedir. Bu durum toplumdaki bireylerin kimliklerini ve sosyal etkileşimi önemli ölçüde etkilemektedir. İlk olarak bireyselleşme süreci, refleksif benliğin yükselişi olarak ifade edilmektedir. Bireyin kendini gerçekleştirmesi ve kendi gelişimi için gayret sarfetmesi ve bu amaca yönelik arayışlara girmesi, bireysel düzeyde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Benliğin yapısı, bireylerin başkalarıyla olan ilişkileri söz konusu olduğunda da sürekli olarak seçme zorunluluğu getiren refleksif bir süreç haline gelmiştir. Bununla birlikte, kuşaklar arasındaki bağlar zayıflamakta; evlilik ve aileye olan bakış açısı önemli ölçüde değişmektedir. Giddens, bu durumu ‘mahremiyetin dönüşümü’ ne ilişkin düşünceleriyle açıklamaktadır. Bu dönüşüm, insanların duygusal ihtiyaçlarını yansıtmaması ve ne tür bir ilişki istediğinin farkında olarak düşünmeleri gerektiği anlamına gelmektedir (Giddens, 1992, s. 78).

Modernleşme süreci, insanların yaşadığı sosyal alanın belirgin bir şekilde genişlemesine neden olmuştur. Artık çok çeşitli durumlar için çok sayıda farklı ilişkilerden bahsedilmektedir. Bireyler; aile, arkadaş, iş, mahalle gibi farklı çevrelerin bir parçası olarak yaşantılarını sürdürmektedir. Bütün bu sosyal ilişkiler içerisinde birey, farklı sosyal pozisyonlar alır ve kendilerinden beklenen ilgili rolleri gerçekleştirir. Tüm bu değişen durumlar içerisindeki işleyiş sosyal yeterlilik gerektirmektedir. İnsanlar sürekli olarak bulundukları sosyal yapılara uyum sağlamalı, bulundukları sosyal alanın norm ve kurallarına uymalı, ilgili sosyal grup içerisinde kendini rahat hissetmeli ve sosyal olarak kabul edilebilir yollarla onlarla birlikte olmalıdır (Billington, Hockey, & Strawbridge, 1998, s. 178).

Toplumun bürokratikleşmesi de sosyal ilişkilerin değişiminde rol oynamaktadır. İnsanların genel davranışlarını modern ‘örgütlü toplum’ taleplerine göre düzenlemeleri beklenmektedir. Bu nedenle insanlar giderek daha karmaşıklaşan bağımlılıklar içinde yaşamlarını sürdürürken; belirli kurallara ve usüllere göre belirlenmiş olan bir ağa dahil olmak için davranışlarını koordine etmek zorunda kalmaktadır. İnsanlar, kendi hedeflerini gerçekleştirmek için başkaları ile bağlantılı olarak hesaplı bir tutum içine girmeye zorlanırken, duygu ve hisler ‘irrasyonel’ olarak kabul edilmektedir (Hortulanus, Machielse, & Meeuwesen, 2006, s. 23-24).

Günümüzde geline nokta, kişisel ağlar, insanların gündelik hayatlarında olduğu kadar, sanal ortamda sürdürdükleri sanal yaşamları açısından da önemli bir faktördür. Artan bireyselleşme, toplumları, toplumsal parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bireyselleşme ve küreselleşme, aile, eğitim, iş, sağlık, yaşam ortamları vb. olmak üzere çeşitli alanlarda heterojenlik meydana getirmektedir. Modern toplum yapılarında farklı geçmişlere ve yaşam tarzlarına sahip sosyal ve kültürel yapılar birarada bulunmaktadır. Toplumsal yaşam için ortak bir temel bulmak ve tüm sosyal gruplar için kabul edilebilir olan kurallar ve normlar üzerinde fikir birliğine ulaşmak gittikçe güçleşmektedir.

Sosyal İzolasyon

Fiziksel çevredeki değişimler, bilimsel ve teknolojik yenilikler, çalışma ve serbest zamanın yeniden yapılandırılması, küreselleşme ve kapitalizmin etkiler, gündelik yaşantılarımızda önemli değişimler yaşanmasına neden olmaktadır. Medyanın dijitalleşmesinin bir sonucu olarak, akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri, aktivitelere ve hobilere katılım, sosyal rollerin gündelik yaşama geçirilmesi ve sosyal ilişki kurma biçimleri olumsuz biçimde etkilenmiştir.

Sosyal ilişki kurmak ve bu ilişkiyi sürdürmenin çok daha zor bir hale gelmesi ve sosyal izolasyon modern çağın sorunlarından biridir. Bu durum beraberinde bireyselleşme gibi sorunları getirmektedir. İnsanlar artık kendine bağımlı hale gelmekte ve sosyal ilişkiler kurabileceği ya da geliştirebileceği, toplumsal mekanlardan kendini izole etmektedir. Sosyal paylaşım ağlarının kullanım oranındaki artış bu durumu tetiklemektedir. Elbette sosyal bağların tümüyle bozulduğunu söylemek doğru değil; fakat bireysel yaşam biçimi toplumun karakterini değiştirmiştir. Bu durumun etkilerini gündelik yaşantılarımızda, insanlar arasındaki ilişkilerde ve genel olarak sosyal çevrede farketmek mümkündür. Geçmişte insanlar, nispeten istikrarlı bağlara sahipken (evlilik, aile, komşuluk, iş ilişkileri vb.), günümüzde nispeten kısa süreli ilişkiler kurulmaktadır ve insan ilişkilerindeki bağlar çok zayıflamıştır (Hortulanus, Machielse, & Meeuwesen, 2006, s. 4).

Modernleşmeye paralel olarak, her alanda yaygınlaşan bireyselleşme durumu, toplumsal ilişkileri etkilemenin ötesinde, bireylerin gündelik yaşamlarının hemen hemen her noktasında etkili hale gelmiştir. Özellikle, internet teknolojilerinin ve sosyal paylaşım ağlarının kullanımıyla, mobil iletişim araçlarının kullanımı artmıştır. İlk etapta, eğlence unsuru olarak görülen bu araçlar, bugün geline nokta bankacılık işlemleri, sağlık, eğitim, alışveriş, haber alma, her türlü sosyal paylaşımın gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır. Bu gelişmeler, daha fazla özgürlük ve kendi kaderini tayin etme imkanı sunmakla beraber, aynı zamanda olumsuz birçok durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Beck (Risk Society. Towards A Modern Society, 1992, s. 23), sanayileşme ve modernleşme sonrasındaki dönemde bireylerin, diğer dönemlerde karşılaşmadıkları sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını ve sürecin sürekli devam edeceğini öne sürmektedir.

Bireyselleşmenin getirdiği risklerden söz ederken, modern zamanlardaki risklerin, geçmiş zamanların sınıfsal eşitsizliklerinden daha fazla şahsa bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Modernleşme sonrası toplum kendini; sanayi toplumu, modern toplum, bilgi toplumu gibi çeşitli şekillerde tanımlamaya başlamıştır. Beck, modernliğin bilinçsiz bir şekilde yaşandığını ve kavramların iç içe geçtiğinden söz ederken, günümüzde ulaşılan noktayı risk toplumu olarak adlandırmaktadır. Risk toplumu olarak adlandırılan dönemde, geçmişten bu yana var olan riskler şekil değiştirerek çeşitli biçimlerde kendini göstererek, tüm toplumları etkisi altına almakta ve tehdit etmektedir. Bu yeni durum, bazı insanlar için daha fazla özgürlük, zenginlik ve çeşitli temaslar üretirken; kimileri büyük ölçekli toplulukların ortasında kendilerini kaybolmuş hissetmekte ve insanların birbirleriyle olan temas noktaları yüzeyselleşmektedir. Dolayısıyla bireysel özgürlük ve savunmasızlık birbirine çok yakın bir noktaya gelmektedir.

Farklı etkileşim türlerinin ilişkiler içerisinde yer alması ve bireyleirnin birbirlerinin yaşamları üzerinde önemli etkileri vardır. Kişisel ağlar, çok farklı sosyal ilişkileri içerebilir: aile üyeleri, arkadaşlar, tanıdıklar, komşular, meslektaşlar, bir dernek veya organizasyonun üyeleri gibi, kişisel ağın kapsamında yer alan bireyler farklılık gösterebilmektedir. Bazı insanlar çok sayıda aile üyesi, arkadaşlar ve tanıdıklardan oluşan geniş bir ağa sahipken; kimileri de belirli sayıdaki bireylerin oluşturduğu daha sınırlı bir kişisel ağa sahiptir. İlişkilerin kalitesi de önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler genellikle duygusalken; iş arkadaşları veya üyesi olunan bir dernek veya kuruluştaki kişilerle olan ilişkiler daha işlevseldir (Billington, Hockey, & Strawbridge, 1998, s. 12).

Sosyal ilişkiler, sosyal bilimler disiplinlerinde daima önemli bir tema olmuştur. Sosyal psikoloji, bireysel işlevsellik için sosyal ilişkilerin önemine vurgu yapmaktadır. Sosyoloji öncelikli olarak toplumsal ilişkileri, toplumun en önemli yapı taşı olarak kabul etmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında, sosyal paylaşım ağları özelinde, sosyal izolasyonun tartışılmasından önce, sosyal ilişkiler konusunda önde gelen kavramlar ve kuramlar açıklanmaktadır. Öncelikli olarak sosyal ilişkilerin bireylerin yaşamlarındaki ve toplumsal açıdan önemi açıklanmaktadır. daha sonra, toplumsal gelişmelerin etkisi altında, zaman içinde toplumsal ilişki biçimlerinin ve anlamının nasıl değiştiği açıklanmaktadır. Bu değişim süreçlerinin sosyal, psikolojik ve toplumsal sonuçları da tartışılacaktır.

Modernleşme, topluluk, grup gibi ifadelerin öneminin ortadan kaldırılarak, yerine bireyi merkeze alan bir anlayışı getirmiştir. Bireyin önem kazanması, bireyselliğin farklı kullanımlarının karşımıza çıkmasına neden olmuştur. Bunlar; rasyonel, hedonist ve özne olarak sıralanabilir. Bunlardan özne, sosyal ilişkiler, eğitim, sosyal deneyim gibi araçlarla oluşmaktadır. Alain Touraine'e göre bireysellik kullanımlarından özne, günümüz açısından en geçerli olanıdır. Bunun nedenini, bireylerin artık ne rasyonel, ne de hedonist olmamalarıyla açıklamaktadır. Toplum farklı zaman ve mekanlarda özgür bir biçimde hareket eden bireylerden oluşmaktadır. (Touraine, 2002, s. 378). Ben merkezci bir yaklaşımın egemen olduğu, günümüz medyatikleşen toplumlarında bireysel yaşamın her alanı dijitalleşmiştir. Dolayısıyla, her türlü eylemi dijitalleşen bireyin bireyleşme isteği olan öznelleşmede, birey kendini yaptıklarıyla, değer verdiği şeylerle ve bu sayede etkin bir biçimde kurduğu toplumsal bağlarla yeniden tanımlamaktadır. Diğer taraftan, öyle bir kitlesel tüketim dünyasında yaşıyoruz ki, bütün tüketim modellerine medya aracılık etmektedir. Yeni düzende, mutluluk, mutsuzluk, hedonik güdüler, çeşitli duygusal ihtiyaçlar, birer tüketim nesnesi haline gelerek metalaşmaktadır. Bu tarz duygular artık verilmiş değil, edinilmiş duygular haline gelmektedir. Hiçbir zaman sonu gelmeyecek bir süreç olarak, öznenin oluşumu, topluluğun boyunduruğundan kurtulamaz. Özgürlük alanı her daim bir şeylerin hegemonyası altında ezilmektedir. Birey kendini tanımlayabileceği, kabul edebileceği özerk alanını yaratması önem taşımaktadır (Touraine, 2011, s. 92-93). Sosyal paylaşım ağları bireye düşüncelerini özgürce paylaşabileceği, hedonik güdülerini karşılayabileceği, karşılıklı ya da topluluklarla olan diyalogların en üst düzeyde gerçekleştirilebileceği, aynı zamanda demokratik bir ortam sunma gibi vaatlerle, bireyi ayartmaktadır.

Bireyler sosyal medyada mutluluk, hüzn, neşe, heyecan, üzüntü gibi pek çok duygusunu çeşitli görseller, fotoğraflar, emojiler ve müzikler aracılığıyla somutlaştırma imkanına sahip olmaktadır. Duyguların ifade edilmesi ve bireyin kendini diğerlerine ifade etme çabasında, kimi zaman sosyal medya, gerçek hayatta olduğundan daha cazip hale gelebilmektedir. Bu denli çeşitli uyarının olduğu sosyal medya platformları, gündelik hayatların merkez noktasında konumlanmaktadır. Her günün bir öncekinden farklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, her yeni gün sosyal medya ile olan temas bir öncekinden farklı olmaktadır. Diğer yandan, yüzyüze ilişki kurmak için gerekli olan zaman ve mekan birliğinin ortadan kalkması

bireylere fiziksel ve maddi açıdan daha cazip gelmektedir. Bu da sosyal medyanın, yüzyüze ilişkiye tercih edilmesine sebep olmaktadır.

Bu noktada sosyal medya, gerçek hayatta ilişki kurma ve sürdürme biçimlerini değiştirdiği gibi, gerçek hayatın yerini alma ve sosyal medya bağımlılığı gibi psikolojik sorunları beraberinde getirmektedir. Her bağımlılıkta söz konusu olduğu gibi, burada da kaynağa ulaşılma-
dığında yoksunluk duygusu ortaya çıkmaktadır.

Sosyal izolasyona yönelik ilk yaklaşım, 1930'larda gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşım, bireylerin sahip oldukları ağ bağlantılarının analiz edilmesi yoluyla yapılmıştır. Bu ilk yaklaşım, önceleri bilişsel ve sosyal psikoloji alanlarını ilgilendirirken, daha sonrasında sosyoloji ve sosyal-antropoloji alanlarını ilgilendiren bir konu haline gelmiştir. Bu yaklaşıma göre; sosyal ilişkiler, toplumsal yapıların yapı taşları, grup ilişkileri ve toplumsal konfigürasyonların yapısal özelliklerine odaklanmaktadır (Scott, 1991, s. 58).

Ağ araştırmasına yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda, sosyal ağın üç farklı boyutuna yönelik bir yol izlenmektedir. Bunlar; sosyal entegrasyon yaklaşımı, sosyal ağ yaklaşımı ve sosyal yardımdır. Bu yaklaşımların hiçbiri sosyal izolasyon konusuna özellikle dikkat etmemektedir; fakat kişisel ağdaki belirli özelliklerin eksikliğinden yola çıkarak sosyal izolasyon tanımları sunmaktadırlar. Sosyal entegrasyon, kişisel ağın kapsamı ve bireyin topluma ne derece entegre olduğunu belirlemeye yönelik ilişkiler ve girişimler üzerine odaklanmaktadır. Ağdaki ilişkilerin özellikleri, bu noktada toplumsal entegrasyon derecesinin göstergesi olarak hizmet etmektedir. bireyin aynı evde yaşadığı bireylerin sayısı, arkadaşları, dernek veya dini cemaatlere olan üyelik, iş sahibi olmak ya da işsiz olmak gibi faktörler önem taşımaktadır. Bütün bu ilişkiler, bir kişinin topluma entegrasyonunun sağlandığı kanallar olara kabul edilmektedir. Toplumsal entegrasyon derecesi, sosyal ilişkilerin sayısı ve türü, örgüt üyeliği ve başkalarıyla olan etkileşim sıklığı ile ölçülmektedir. Genellikle, bireyin birbirinden tamamen bağımsız ağlar içinde yer alması durumunda, kişinin sosyal açıdan entegrasyonunun yüksek olduğu varsayılmaktadır (Berkman & Syme, 1979, s. 192).

Yalnız Kalabalıklar

Sosyal izolasyon, bireyin daha dar kapsamlı veya tek taraflı bir kişisel ağa sahip olmasıyla eşittir. Kişisel ağların kapsamı daraldıkça, homojenleştikçe ya da destekleyici ilişkilerin eksikliği söz konusu olduğunda, sosyal izolasyonda artış olduğundan söz edilmektedir. Bireyin sahip olduğu ağların çeşitliliği ve bu ağlarda yer alan insan sayısı, bu ilişkilerin bireyin beklentilerini karşılayıp karşılamadığını belirlemek açısından iyi bir gösterge değildir. Sosyal ilişkiler ağı yoğun olan bireylerin, önemli ölçüde yalnızlık duygusu yaşadığından söz etmek mümkündür. Sosyal medya platformları bağlamında değerlendirildiğinde, bireylerin Facebook, LinkedIn ya da Instagram ağlarında sahip oldukları takipçi sayıları ya da etkileşim içinde bulundukları topluluklar, bireyin sosyal ilişkiler ağının zengin olduğunun bir göstergesi değildir.

Sosyal izolasyona yönelik çalışmalar açısından önemli olan ikinci yaklaşım, yalnızlık araştırmasına yönelik yaklaşımdır. Bu noktada, sosyal ağın olgusal verilerine değil, bireysel ilişkilerin kalitesine odaklanılmaktadır. Yalnızlığa ilişkin psikodinamik modellerde, yalnızlığın nedeni kişisel sebeplerden kaynaklanmaktadır. Buna göre; bireyin gençlik dönemiyle ilgili etmenler ve deneyimler üzerine odaklanılmaktadır. Bireyin gençlik dönemiyle ilgili tecrübeleri kişiler arası olmasına rağmen, bu yaklaşımda sadece yalnızlığa götüren bireysel faktörler üzerine odaklanılmaktadır (Peplau & Perlman, 1982, s. 304-305).

Sosyolojik açıklamalara göre yalnızlık, bireyin dışında, toplumsal güçlerin bir ürünü olarak görülmektedir. Yalnızlık, toplumun doğasında olan bir durumdur; bireyin içinde var olan bir duygu değildir. Bowman, bireyi yalnızlığa götüren üç sosyal durumu şöyle sıralar: birincil grup ilişkilerin parçalanması, aile hareketliliğinin artması ve sosyal hareketlilikte meydana gelen genel artış (Bowman, 1955, s. 195). Konu üzerinde çalışan diğer araştırmacılar ise; yalnızlığın nedeni olarak değişen sosyal çevreyi görmektedirler. Riesman, modern toplumdaki bireylerin ‘öteki yönelimli’ hale geldiğini, yani davranışlarını sürekli olarak kişilerarası çevreye uyarlamaları gerektiğini savunmaktadır. Bu durum bireyleri içsel benliklerinden, duygularından ve isteklerinden uzaklaştırmaktadır. Böylece, birlikte ‘yalnız kalabalıklar’ oluşturmaktadırlar (Riesman, 1961, s. 38).

Sosyal Medya Bağımlılığı ve Sosyal İzolasyon İlişkisi

Birçok kişi açısından sosyal medya, yedi yirmi dört sevdikleriyle bağlantı kurmaya izin veren bir ortam olarak düşünülmektedir. Ancak konuya ilişkin araştırmalar göstermektedir ki; sosyal medya aslında bireylerin kendilerini yalnız hissetmelerine yol açmaktadır. Sosyal medya bağımlılığına ilişkin gerçekleştirilen ampirik çalışmalara göre (Kuss & Griffiths, 2011); sosyal ağlarda günde iki saatten fazla vakit harcayan bireyler, sosyal açıdan yalıtılmış hissetmektedir.

Sosyal izolasyon yapı itibarıyla, hem toplumsal bağların eksikliğini hem de fiili açıdan toplumdan izole olma durumu olarak görülmektedir. Sosyal izolasyonun bu yönleri, birbiriyle ilişkilidir; ancak aynı sonuçları doğurmaz. Örneğin; toplumdan kendini izole etmiş biri yalnız hissetmeyebilir ya da tam tersine sosyal ağı çok geniş olan bir birey kendini çok yalnız hissedebilmektedir. Bu nedenle birey tarafından hissedilen sosyal izolasyon veya algılanan sosyal izolasyon üzerine odaklanmak gerekmektedir. Bunun nedeni, sadece sosyal bağlantıların eksikliği değil, toplumsal açıdan yalnız olma algısı, zihinsel ve fiziksel koşullar göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bireyin kendini yalnız hissetmesi, genetik yatkınlık ve epigenetik (ırsi olup genetik olmayan) varyasyonlara bağlı olarak değişim göstermektedir (Matthews, Danese, & Wertz, 2016, s. 342). Sosyal medya kullanımında Facebook gibi platformların artması, bireyleri yalnızlığa sürükleyebileceği gibi sosyal izolasyon algısının hafifletilmesi noktasında faydalı olabilmektedir. Örneğin; insanlar toplumsal açıdan kendilerini izole olmuş hissettiklerinde, çevrimiçi ortamda yer alabilirler. Benzer şekilde sosyal medya kullanımı, sosyal desteği artırarak insanlar arasındaki bağlantıları kuvvetlendirebilir.

Mobil iletişim araçlarının ve sosyal medya platformlarının kullanımı, bağımlılık derecesine gelmiştir. Sosyal izolasyon, bireyin sosyal aidiyet duygusundan yoksun, başkalarıyla gerçek anlamda ilişki kurma ve ilişkinin sorumluluklarını yerine getirme noktasında sorun yaşaması ile ilişkilidir. Sosyal izolasyon yapısı itibarıyla, hem bireyin toplumdan izole olmuş bir hissiyat içinde olmasını, hem de başkalarıyla etkileşim eksikliği hissi veren sosyal bağların eksikliğini içermektedir. Bu yönleri birbiriyle ilişkilidir; ancak aynı değildir. Birey, nesnel

açıdan toplumdan izole olmuş; fakat yalnızlık hissetmiyor olabilir ya da tam tersi sosyal ağları zengin olan biri kendisini yalnız hissedebilmektedir. Bu noktada sosyal medya platformlarının kullanımıyla ortaya çıkan sosyal izolasyon konusu araştırılırken; algılanan sosyal izolasyon üzerine yoğunlaşmak gerekmektedir (T., Danese, & Wertz, 2016, s. 342-343). Çünkü, sosyal olarak izole olma algısı ve yalnızlık, sadece sosyal bağlantıların eksikliği ile alakalı bir durum değildir.

Sosyal medya kullanımında, Facebook, Instagram, Whatsapp, Snapchat gibi uygulamaların kullanımlarındaki artışlar, bazı durumlarda sosyal izolasyon algısının azaltılması açısından fırsatlar sunabilmektedir. Örneğin; fiziksel çevrelerinden ötürü kendilerini toplumdan dışlanmış hissedenen bireylerin, sosyal medya platformlarına başvurmaları bir noktaya kadar sosyalleşmelerini sağlamaktadır. Benzer şekilde, sosyal medya kullanımı, sosyal desteği arttırarak insanlar arasında bağlantı kurmayı kolaylaştırabilmektedir (Ellison, Steinfield, & Lampe, 2007, s. 1152).

Sosyal medya platformlarının kullanımı, özellikle sosyal kimlik arayışında olan genç bireyler arasında artış göstermektedir. ABD’li genç yetişkinlerin %90’ı sosyal medya kullanmakta ve çoğu kullanıcı sosyal medya platformlarını günde en az bir kez ziyaret etmektedir (Pew Research Center, 2015). Bununla birlikte, bu popülasyondaki sosyal medya kullanımı, zannedilenin aksine sosyal izolasyon algısını arttırmaktadır. Örneğin; sosyal medya platformlarının, yüzyüze sosyal etkileşimlerin yerini alması gibi durumlar, sosyal izolasyon algısına neden olabilmektedir. Benzer şekilde, sosyal medyadaki gerçekçi olmayan, mükemmel hayatların sunulduğu profillere sık sık maruz kalınması, bireylere diğerlerinin daha mutlu, daha başarılı, daha sorunsuz hayatlara sahip olduğu algısına neden olmaktadır. Bu da bireyin kendi hayatıyla karşılaştırmaya gitmesine, benzer bir yaşam tarzına sahip olmadığını gördüğünde ise kendi öz benliğine, yaşamına ve sosyal çevresine yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Pittsburgh Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Facebook, YouTube, Twitter, Google Plus, Instagram, Snapchat, Reddit, Tumblr gibi sosyal medya platformlarının kullanımına yönelik, 19-32 yaş aralığındaki, 1.787 yetişkin bireyle yapılan anket çalışmasına göre; artan sosyal medya kullanımına bağlı olarak, sosyal izolasyon algısında artış ortaya çıktığı görülmektedir. Sosyal medya kullanımına yönelik ampirik çalışmaların çoğu, depresyon gibi

durumlarla ilişkilendirilmiştir (Gowen, M., D., & D., 2012, s. 246). Öncelikle sosyal medya platformlarında harcanan zamanın artması, gerçekten sosyal izolasyonu azaltabilecek sosyal deneyimlerin yerini alabilir. İkincisi, bu platformlar bireydeki dışlanma duygusunu tetikleyebilir. Örneğin; birey davet edilmediği bir ortama ilişkin kanıt ya da fotoğraflarla sosyal medyada karşılanabilir. Bu durum bireyin, kendisini yalnız ve dışlanmış hissetmesine neden olmaktadır. Üçüncüsü, sosyal medya kullanıcıları gerçeği olduğu gibi yansıtmak yerine, olmasını dilediği şekilde göstermektedir. Sosyal medyada takipçi sayısı fazla olan kullanıcıların profilleri incelendiğinde, herkesin çok güzel, çok mutlu, çok yakışıklı, harika bir aile yaşantısına sahip profiller çizdiği görülmektedir. Çünkü insan doğası itibarıyla beğenilme, sevilme ve onaylanma arzusu hissetmektedir. Sosyal medya platformlarında beğenilmenin yolu da mükemmel hayat tarzları sunmaktan geçmektedir (M., Lenhart, & Cortesi, 2013). Bireyin bu tip mesajlara sürekli maruz kalması, kendisinde imrenme, gıpta etme ve kendi hayatıyla kıyaslama gibi çarpık düşünceleri ortaya çıkarabilir ve bu da sosyal izolasyon algısının artmasına neden olmaktadır.

Sonuç

Küreselleşen yeni dünya düzeninde, sosyal medya ve mobil iletişim araçlarının kullanımı hızla artmaktadır. Sosyal medya platformları, bireyler tarafından sadece sosyal ilişkiler kurma amacıyla değil, aynı zamanda haber alma gibi amaçlarla da kullanılmaktadır. Toplumun en önemli yapı taşı olan sosyal ilişkiler, toplum içinde bireylerin kaynaşma ve bağlanmaları noktasında önem taşımaktadır. Bununla birlikte, sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesi noktasında önemli bir kaynak vazifesi görmektedir. Bu noktada, zaman ve mekan birliğinin öneminin yitirmesine sebep olan sosyal medya platformları, uzakları yakın hale getirerek, bireyin olduğu yerden çok sayıda bireyle iletişim kurmasına olanak sağlamaktadır.

Gündelik yaşantılarımızın odak noktasında yer alan sosyal medya platformları, sosyal ağların genişlemesi gibi bir fayda sağlarken; diğer yandan bağımlılık, sosyal izolasyon, yalnızlaşma, asosyalleşme gibi sosyal ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. En güçlü iletişim biçimi olarak kabul gören yüz yüze iletişim, günümüzde yerini sosyal medya ile aracılanmış bir iletişim kurma şekline bırakmıştır. Dolayısıyla sosyal medyanın gerçek

ilişki kurma biçimlerinde önemli değişim ve dönüşümler yarattığı, konuya ilişkin akademik çalışmalardan artmasından da açıkça anlaşılmaktadır. Sosyal medyanın bireylere sağladığı avantajlar elbette yadsınamaz; ancak geline nokta da geri dönüşü zor birçok durum yarattığı gözardı edilemez. Çalışma kapsamında, sosyal medyanın çıkış noktası olan, sosyal ilişkiler ağının ve sosyal etkileşimin arttırılmasından hareketle, bu sanal dünyanın bireyleri yalnızlaşan dijital kalabalıklar haline getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal izolasyona yönelik çalışmalardan hareketle, sosyal medya platformlarında kurulan ilişkilerin sıklığı ve sayısından ziyade, bireysel ilişkilerin kalitesinin önem taşıdığını söyleyebiliriz. Sosyal ağların çeşitliliği ve bu ağlarda yer alan insan sayısı, bu ilişkilerin bireyin beklentilerini karşılayıp karşılamadığı noktasında bir gösterge olarak kabul edilmemelidir. Çünkü sosyal izolasyon kavramına yönelik gerçekleştirilen sosyolojik çalışmalarda da görüldüğü gibi, gerçek hayatta dahi sosyal ağı çok geniş olan bireyler kendilerini yalnız hissedebilmektedir. Facebook, Instagram, Snapchat gibi uygulamalarda sahip olunan takipçi sayısı, fotoğrafların aldığı beğeni sayısı bireyler açısından o denli önemli hale gelmektedir ki, takipçi satın alma gibi sistemlerin varlığından söz edilir hale gelmiştir. Bu ortamlarda bireylerin sürekli paylaşım halinde bulunmaları, başkalarını takip etmeleri ya da ne kadar takipçi sayısı olduğuna göre kendilerini kategorize etmeleri, sürekli bir beğenilme, takdir edilme, sevilme ve onaylanma arzusundan ileri gelmektedir.

Sosyal medya takipçisi fazla olan kullanıcıların, profillerine bakıldığında her daim güzel, başarılı, mutlu, güçlü, güzel, yakışıklı olduğu görülmektedir. Sosyal medya profillerinde muhteşem bir hayat yaşıyormuş profili çizen bireyler, diğerlerinde imrenme, kıskanma, fiziksel açıdan kendini beğenmeme gibi sorunlara neden olmakta, netice itibarıyla bireyler hem kendi öz benliklerine ve yaşamlarına yabancılaşmaktadır. Bu durumun neticesinde insanlarda sosyal izolasyon algısı meydana gelmektedir.

Kaynakça

Beck, U. (1992). *Risk Society. Towards A Modern Society*. London: Sage.

Becker, G. (1964). *Human capital* . Chicago : University of Chicago Press .

Berkman, L., & Syme, L. (1979). Social networks, host resistance, and mortality: A nine-year follow-up study of Alameda county residents. *American Journal of Epidemiology* , 186-204.

Billington, R., Hockey, J., & Strawbridge, S. (1998). *Exploring self and society* . London: Macmillan Press.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgment of taste* . London: Routledge.

Bowman, C. (1955). Loneliness and social change. *The American Journal of Psychiatry*, 112(3), 194-198.

Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. Cambridge: Blackwell.

Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 95-120.

Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook “friends”: social capital and college students’ use of online social network sites. *J Comput Commun*, 4(12), 1143–1168.

Fukuyama, F. (1995). *Trust. The social virtues and the creation of prosperity* . London: Hamish Hamilton .

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.

Gowen, K., M., D., D., G., & D., M. (2012). Young adults with mental health conditions and social networking websites: seeking tools to build community. *Psychiatr Rehabil*, 3(35), 245-250.

Hortulanus, R., Machielse, A., & Meeuwesen, L. (2006). *Social Isolation in Modern Society*. London: Rotledge.

Hortulanus, R., Machielse, A., & Meeuwesen, L. (2006). *Social Isolation in Modern Society*. London: Routledge.

Kuss, D., & Griffiths, M. (2011). Online Social Networking and Addiction: A Review of the Psychological Literature. *International Journal of Enviromental Research and Public Health* , 3528-3552.

M., M., Lenhart, A., & Cortesi, S. (2013, Mayıs 05). *Teens, social media, and privacy*. Aralık 09, 2017 tarihinde Pew Research Center: [www.pewinternet.org/ files/2013/05/PIP_TeensSocialMediaandPrivacy_PDF.pdf](http://www.pewinternet.org/files/2013/05/PIP_TeensSocialMediaandPrivacy_PDF.pdf) adresinden alındı

Marx, K. (1963). *Early Writings* . (T. Bottomore, Dü.) New York: Mc-Graw-Hill.

Matthews, T., Danese, A., & Wertz, J. (2016). Social isolation, loneliness and depression in young adulthood: a behavioural genetic analysis. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 3(51), 339-348.

Peplau, L., & Perlman, D. (1982). *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* . New York: Wiley.

Pew Research Center. (2015, Eylül 23). S. Aralık 11, 2017 tarihinde <http://www.pewinternet.org/2016/11/11/social-media-update-2016/> adresinden alındı

Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy* . Princeton : Princeton University Press .

Riesman, D. (1961). *The lonely crowd: A study of the changing American character* . London: Yale University Press.

Schmitt, R. (2003). *Alienation and Freedom* . Cambridge: Westview Press .

Scott, J. (1991). *Social network analysis: A handbook* . London : Sage.

T., M., Danese, A., & Wertz, J. (2016). Social isolation, loneliness and depression in young adulthood: a behavioural genetic analysis. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 3(51), 339–348.

Touraine, A. (2002). From Understanding Society to Discovering The Subject. *Anthropological Theory*, 2(4), 387-398.

Touraine, A. (2011). *Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?* (4. Baskı b.). (O. Kunal, Çev.) Yapı Kredi Yayınları.